

Skola utan skolplikt

Sammanfattning: Eftersom kunskaper är livsviktiga har utbildningen världen över förstatligats, standardiserats och gjorts obligatorisk. Men eftersom utbildningen är så angelägen för eleven borde den snarare vara individualiserad, frivillig och privatfinansierad. Sophia Barthelson presenterar argumenten för en liberalisering av undervisningen.

Behöver barn verkligen gå i skolan? Svaret kan tyckas självklart. "Det är klart att de behöver det! Alla måste ju lära sig läsa, skriva och räkna! Barn måste ju få reda på saker om samhället de lever i, de måste lära sig samarbeta...osv". Allt detta är nog sådant som de flesta av oss är överens om, men det besvarar egentligen inte frågan.

Efter omkring 150 år med skolplikt här i Sverige tenderar vi att sätta likhetstecken mellan Skola och Kunskaper, men givetvis är det inte så enkelt. Att man kan lära sig saker utanför skolan vet de flesta av egen erfarenhet. Många kan - tyvärr - också vittna om att man kan ta sig igenom en ordinär svensk grundskola utan att egentligen lära sig någonting.

Nåja, men de flesta lär sig ju ändå en hel del under sin skoltid. Trots en och annan larmrapport om svenska elevers kunskaper i matematik och svenska är vi i stort sett ett välutbildat folk. Det vore naturligtvis enklast att ta detta till intäkt för att systemet med skolplikt fungerar ganska bra och därmed låta sig nöja. Syftet med denna artikel är dock att försöka granska barns möjligheter till utbildning, såväl som annan utveckling, lite mer förutsättningslöst.

Barnets utveckling

Synen på barns utveckling skiljer sig mycket åt mellan olika skolor inom utvecklingspsykologin. De flesta är ändå överens om några grundläggande antaganden. Dessa går i korthet ut ungefär på följande:

Barn föds utan kunskap, däremot har de en medfödd förmåga att ta till sig kunskap. Denna förmåga skiljer sig något åt under olika stadier av deras utveckling. De tre huvudsakliga stadierna kännetecknas av:

1. **Vad är det?** Här befinner vi oss bland de riktigt små barnen, som på ett högst konkret sätt utforskar sin omgivning med hjälp av smak, känsel osv.
2. **Varför?** Detta stadie börjar enligt de flesta forskare i treårsåldern och sträcker sig fram till dess att barnet är cirka 6-7 år. Barnet börjar vilja ha förklaringar på allt det inte själv kan ta reda på. Viss "undervisning" i traditionell mening är nu möjlig, så

länge man håller sig till det konkreta.

3. **Vad händer om...?** Stadiet täcker i stort sett tiden för den svenska grundskolan. Nu kan barnet börja gå utanför sin egen vardagssituation. Experimentlustan och nyfikenheten är stor (såvida inte någon överenergetisk lärare lyckats ändra på detta).

En av dem som intresserat sig mest för barns utveckling är schweizaren Jean Piaget (1896-1980). Han har visserligen fått en hel del kritik för sina forskningsmetoder (bl a därför att han i alltför hög grad förlitade sig på studier av sina egna tre barn), men han anses ändå vara en auktoritet på området. Enligt Piaget föds människan "social". Det innebär att hon är nyfiken på sin omgivning och benägen att imitera andra människor. Det lilla barnet kan endast "bli" människa genom att växa upp bland andra människor. Barnet måste få börja med att, genom imitation, lära sig t ex språket för att sedan kunna gå vidare och lära sig tänka abstrakt, logiskt och självständigt. Piaget menar att det är naturligt för barn i den yngre skolåldern att ägna sig åt konkreta experiment och på det sättet ta reda på mer om sin egen tillvaro. Äldre barn är mer benägna att tänka i abstrakta termer och resonera kring teoretiska situationer.

Slutsatsen man kan dra av detta är att utbildning och lärande inte kommer till stånd därför att barnet sätts i en skola. Det sker mer eller mindre automatiskt, helt enkelt för att det ligger i varje barns natur att lära sig saker. Detta skall dock inte ses som ett argument för att all utbildning skulle vara bortkastad, utan visar enbart att en läskunnig befolkning knappast är något bevis på att landet har ett väl fungerande skolsystem.

Hjälp vid inläringen

Även om barn alltså inte behöver bli beordrade att lära sig saker behöver de oftast hjälp med att ta reda på vad som kan vara lämpligt att lära sig och hur inläringen skall bli effektiv. Här går teorierna, om möjligt, än mer vitt isär än inom utvecklingsteorin. En ytterlighet i debatten skulle kanske kunna representeras av Rousseau som i sin *Émile* 1762 propagerar för en synnerligen fri uppfostran och undervisning. Lärarens roll här är egentligen bara att vara närvarande i allt som eleven väljer att företa sig och svara på spontana frågor. Trots sina stora brister på andra områden än det pedagogiska och trots att hans utbildningsteorier knappast kan sägas vara ett färdigt koncept för hur undervisning bör bedrivas har Rousseau ändå gett ett värdefullt bidrag till pedagogiken. Han var den förste som insåg att barn är personer. Tidigare hade barn setts antingen som någon sorts odefinierade varelser utan egen vilja eller personliga egenskaper eller som små imperfekta kopior av vuxna, som behövde rättas till.

En motpol till detta skulle kunna vara den auktoritära och starkt religiöst influerade skolan i början av vårt sekel, samt B F Skinner (1904-1990). Hans teorier går ut på att en handling kan plockas isär i en mängd små delhandlingar, var och en mycket simpel, men i sig själv meningslös. Med hjälp av belöningar får sedan eleven lära sig delarna, en i taget, tills han kan varje moment. Först då sätts delarna samman till en meningsfull handling. Här görs ingen skillnad mellan att lära ett barn stava och att lära en hund sitta fint. Människans egna vilja anses enbart vara resultatet av vilka beteenden som tidigare belönats, respektive bestraffats. Dessa idéer hade stort inflytande på undervisningen i många länder under 70-talet.

Mellan plugg och experiment

Även om få pedagoger i dag skulle förlita sig helt på vare sig Skinner eller Rousseau är det fortfarande i stort sett dessa metoder debatten handlar om. Tvång kontra eget intresse, pluggskola kontra experimenterande.

Den svenska pliktskolan tycks ha lagt sig på någon sorts mellannivå. Vi har fortfarande kvar vissa rester av Skinner, såväl som gamla tiders kadaverdisciplin, men det tycks även som om Rousseau och senare antiauktoritära pedagoger haft ett finger med i spelet. I den senaste läroplanen, Lpo 94, anar man spår från Erik Homburger Erikson (dansk-tysk pedagog och psykoanalytiker), som väl i någon mån får sägas arbeta i Rousseaus anda.

Enligt Eriksons teorier lär sig barn bäst då de själva är intresserade av att ta reda på något. Barnet måste känna att kunskapen är meningsfull. Lärarens uppgift blir att ta vara på barnets inneboende experimentlusta, och möjligen att försöka styra denna i någon särskilt önskvärd riktning. Studierna får inte splittras upp så mycket på olika ämnen och schemabundna aktiviteter att helheten riskerar att gå förlorad. I den nya läroplanen läggs stor tonvikt på just sammanhang och helheter och samarbete över ämnesgränserna uppmuntras.

Skola för vem?

På många sätt är pliktskolan säkert bättre idag än den var för hundra år sedan (eller, för den delen, för tjugo år sedan). Det tas något större hänsyn till att eleverna är individer och alltså har individuella behov och förutsättningar. Skolan har också ett mer uttalat ansvar för att eleverna faktiskt ska lära sig något och inte bara sitta av tiden under nio år. Innan vi slutgiltigt kan säga om skolan är bra eller dålig måste vi dock ställa ytterligare en fråga, nämligen; Vem är utbildningen egentligen till för?

För nyliberaler kan frågan tyckas onödig; Utbildning måste självklart vara till för den som utbildar sig! Traditionellt sett har det dock inte varit så, i varje fall inte vad pliktskolan anbelangar. Staten och andra makthavare (t ex inom kyrkan) har sett till sina egna behov och använt skolan till att tvinga på människor kunskaper som passar överheten. Oavsett om det handlat om att göra halvt livegna bönder nöjda med sin lott genom att "lära" dem att all överhet är av Gud given eller om att utbilda dagens högstadeelever om rättvis fördelning och demokrati har man alltid hänvisat till "samhällets bästa". Mycket liten hänsyn har tagits till enskilda individers önskemål och förutsättningar.

Tvärtom har man med alla medel försökt utjämna utbildningsnivån och skapa en "rättvis" fördelning av kunskap. Det är, givetvis, ännu mer omöjligt än att fördela inkomster. I fråga om pengar kan man åtminstone i ett givet ögonblick ta pengar från A och ge dem till B (så länge man inte bryr sig om vad som händer i nästa ögonblick). Med kunskap förhåller det sig annorlunda. Den kunskap en människa en gång fått kan ingen skattepolitik i världen ta ifrån henne och hur utbildningsministern än anstränger sig kan hon aldrig tvinga någon till bildning.

Topparna kapas

I vissa länder har politikerna insett detta och gett upp. Man har helt enkelt tillåtit elever med exceptionella förutsättningar att bli exceptionellt duktiga. Så icke i Sverige. Visserligen har politikerna även här tvingats konstatera att de inte genom lagstiftning eller brandtal kan höja de sämsta till de bästas nivå. De använder därför en gammal

beprövad metod för inkomstfördelning. Eftersom det inte går att höja botten kapar man i stället topparna! Man gör det helt enkelt omöjligt för de duktigaste eleverna att utveckla sin fulla potential. Den svenska skolan är idag i mycket hög utsträckning inriktad på den stora gruppen av elever på medelnivå. Dessutom finns särskilda åtgärder för svaga elever (dock betraktas dessa ofta som besvärliga, särskilt om de inte visar vederbörlig tacksamhet inför de extra resurser som satsas på dem).

De riktigt duktiga eleverna däremot lämnas vanligen åt sitt eget öde (givetvis finns det enstaka entusiastiska lärare som med glädje lägger ned sin egen fritid på att föra en talang framåt, men detta handlar om privata initiativ och har inget med plikt skolans officiella inriktning att göra). I bästa fall får dessa elever ett par extra böcker att jobba vidare med på egen hand när de är färdiga med grundkursen. Många gånger hålls de istället tillbaka av oroliga lärare som vill hålla ihop klassen kunskapsmässigt. Ett säkrare sätt att förstöra en blivande talang i t ex matematik än att hindra eleven från att komma vidare går knappast att hitta!

Vi klagar ofta på grundskolan i Sverige, barnen lär sig för lite, det är tråkigt i skolan osv, men utifrån sitt syfte är den faktiskt otroligt effektiv. De politiker som bestämmer över svenska barns skolgång har fått nästan allt de önskade sig. Skolan fostrar människor som är i stort sett likadana allihop, vilket gör dem mer lätthanterliga som väljare och undersåtar. Enda smolket i glädjebägaren torde vara att skolans inflytande över människors tänkande och utveckling minskat betydligt sedan vanligt folk fått allt större tillgång till information utanför skolans värld. Det var onekligen lättare att forma människor som man ville förr, när de enda böcker de flesta läste under ett helt liv var bibeln och psalmboken och möjligen en läsebok i skolan.

Elever är individer!

Däremot är skolan givetvis inte effektiv när man ser det ur individens synvinkel. En och annan får säkert ut precis det han eller hon skulle ha önskat sig av sin skoltid. Något fler lär sig i alla fall tillräckligt mycket för att vara någotsånär nöjda, men detta räcker inte på långt när. Inte ens om de allra flesta skulle tycka att dagens plikt skola vore riktigt bra skulle det utgöra en ursäkt för att tvinga in det fåtal som inte passade i systemet. Moraliskt sett räcker det att en enda elev inte mår bra av att tvingas gå i skolan för att systemet skall vara förkastligt, även om de praktiska problemen naturligtvis blir större ju fler det är som inte trivs.

Som tidigare nämnts finns det otroligt stora variationer i pedagogiska metoder. Dessutom skulle dessa metoder antagligen ha varit ännu fler och betydligt mer varierade om inte så gott som alla länder haft skolplikt under mycket lång tid. Det har helt enkelt inte lönat sig att utveckla nya metoder som inte passar in i det som staten kallar skola. Att olika forskare och pedagoger kommit fram till så fundamentalt olika resultat när det gäller vad som är bra undervisning beror inte främst på deras egen experimentlusta och överdrivna fantasi (även om det ibland kan tyckas så). Den viktigaste anledning torde i stället vara att alla dessa metoder faktiskt behövs. Barn är individer på precis samma sätt som vuxna och har också var och en sitt eget individuella sätt att ta till sig kunskap. För att utbildningen av barn skall bli effektiv måste man tillåta alla att vistas i just den miljö och lägga ned just så mycket tid som är mest effektivt utifrån deras egna förutsättningar. Minst lika viktigt är dessutom att man gör det möjligt för alla att bli precis så duktiga som de kan och att man accepterar att inte alla kan bli duktiga på samma saker. Att uppfylla dessa villkor inom ramen för skolplikten är en omöjlighet.

Alternativ till plikt

Det går givetvis inte att förutsäga hur skolan skulle ha sett ut idag om vi inte hade haft skolplikt. En snabb titt på länder i vår omvärld där regleringarna kring barnskolan varit mindre hårda än i Sverige kan kanske ge oss en fingervisning om hur det kunde ha varit. I exempelvis Danmark finns en mängd experimentskolor, varav många funnits i tiotals år och därför hunnit utveckla väl fungerande arbetsformer. Dessa skolor arbetar ofta med en mycket antiauktoritär pedagogik och man lägger stor tonvikt på att utveckla barnens självförtroende och förmåga att fatta självständiga beslut, samtidigt som samarbete övas i hög utsträckning. Den enda motsvarigheten i Sverige skulle möjligen vara Montessori-skolor - ett av de få pedagogiska alternativ som har lyckats etablera sig här.

I USA, som förvisso inte är något föredöme när det gäller skolutbildning, finns ändå betydligt större variationer inom skolan än här i Sverige. Skillnaden är stor mellan olika städer och olika stater. På sina ställen finns en bred flora av alltifrån katolska skolor drivna av nunnor och där barnens frisyrier såväl som mängden läxor varje dag är stenhårt reglerat, till speciella skolor för mattebegåvningar, där eleverna tillåts syssla med allt som intresserar dem, så länge de utvecklar sin intelligens och får ny kunskap.

Även Storbritannien har ett betydligt friare utbildningsväsende än Sverige. Här har bland annat ett flertal privata skolor specialiserat sig på elever med särskilda behov, t ex fysiska eller psykiska handikapp. Barn som den offentliga skolan av olika anledningar har misslyckats med får i privata skolor möjlighet att utvecklas efter sina egna förutsättningar och i en takt som passar var och en. Det finns många exempel, i Storbritannien och även i USA, på barn som i den vanliga skolan bedömts som lätt utvecklingsstörda eller allmänt "hopplösa fall", men som fått flytta till en skola med radikalt annorlunda undervisningsmetoder. Där har de sedan klarat sig minst lika bra som andra barn i samma ålder. Poängen här är inte att de brittiska eller amerikanska offentliga skolorna skulle vara särskilt dåliga, utan att en i övrigt framgångsrik skola kan vara dålig för en viss individ.

Ofria friskolor

Rent teoretiskt kan man naturligtvis tänka sig att det svenska skolväsendet skulle kunna reformeras för att mer efterlikna t ex det danska eller det brittiska. Införandet av skolpeng var ett steg i den riktningen och måste ses som en av de få riktigt positiva åtgärder som genomfördes av den senaste borgerliga regeringen. Många barn har säkert blivit hjälpta av möjligheten att gå i skolor som passar deras läggning bättre än den vanliga svenska grundskolan. Men även friskolorna är tvungna att följa läroplanen och även i övrigt vara politikerna till lags för att inte mista sina bidrag, vilket gör varje radikal förändring omöjlig.

Den svenska friskola som, trots Ylva Johansson och diverse inskränkta kommunpolitiker, lyckas överleva 1997 har möjlighet att erbjuda annorlunda skollokaler, den kan lägga upp undervisningen på ett annat sätt än den offentliga skolan och den kan möjligen också erbjuda ett större samarbete med föräldrarna. Däremot kan den inte låta eleverna klara av grundskolan på sju år i stället för nio. Detta oavsett om man kan visa att eleverna hinner lära sig minst lika mycket som i en vanlig skola. Inte heller kan den erbjuda eleverna spanska i stället för engelska som första utländska språk eller bestämma sig för att minska matematikundervisningen till hälften och istället satsa mer tid på geografi och samhällskunskap.

Otroligt informationsflöde

För hundra år sedan var det kanske inte så konstigt att alla barn skulle lära sig lika mycket i samma ämnen. Även om en del föräldrar säkert hade invändningar mot de värderingar som skolan lärde ut rådde nog i stort sett konsensus om vilka kunskaper som var nödvändiga för att klara sig i livet. Detta har dock förändrats kraftigt under senare år.

Vi lever nu i en värld där tillgången till information är närmast ofattbar. Beräkningar visar att den samlade mängden vetenskapliga fakta har fördubblats under de senaste tio åren, dvs vetenskapen behöver idag bara tio år på sig för att ta reda på lika mycket som människan sammanlagt lyckats få reda på sedan stenåldern. Som om det inte skulle räcka med denna enorma tillväxt i den samlade mängden information så är också spridningen en helt annan än den var för bara 50 år sedan. Mycket av det som då betraktades som expertkunskaper ingår idag i allmänbildningen. Vi vet nu mer om vad som händer på andra sidan jordklotet än vad våra far- och morföräldrar visste om våra närmaste grannländer. Det är givet att det har blivit svårare, för att inte säga omöjligt, att veta vilken information som är viktigast. Ett blandat utbud av utbildningsformer är bästa sättet att tackla detta.

Trots detta otroliga informationsflöde är nog de flesta av oss överens om att det finns vissa grundläggande färdigheter som alla har nytta av att kunna: i första hand att räkna, läsa och skriva. Är det inte risk för att vissa barn inte skulle få lära sig detta om inte skolplikten fanns? Frågan går inte att besvara med absolut säkerhet, men det mest troliga är att i stort sett alla barn skulle gå i skolan även om de inte tvingades till det av staten. Faktum är att införandet av skolplikten i de flesta länder innebar en anpassning av lagen till rådande omständigheter mer än något annat.

I England ledde skolplikten paradoxalt nog till att andelen barn som gick i skolan till och med sjönk. Tittar man närmare på omständigheterna visar sig paradoxen vara skenbar. Många familjer hade helt enkelt inte råd att låta sina barn gå i skolan på heltid, barnens arbetskraft behövdes hemma på gården eller i det egna hantverket. Före skolpliktens införande var det möjligt att låta barnen gå i skolan några dagar i veckan eller bara under de delar av året då jordbruket var som minst arbetskrävande. Sedan blev man tvungen att välja; antingen låta barnen gå i skolan sex dagar i veckan eller hålla dem hemma jämt och på så sätt dölja deras existens (något som var betydligt lättare då än nu). Ett problem som fortfarande är aktuellt i tredje världen.

Fler får utbildning

Även om det skulle vara möjligt skulle förmodligen ytterst få familjer idag välja att låta barnen arbeta några dagar i veckan och bara gå i skolan ibland. I moderna länder tjänar man mer på att barnen får bättre utbildning. Däremot skulle kanske en och annan skoltrött tonåring kunna prestera betydligt mer om han fick möjlighet att varva skolarbetet med någon annan sysselsättning. Andra elever, som har svårt att koncentrera sig en hel dag i ett klassrum, skulle kunna få gå i skolan bara på förmiddagarna och sitta hemma och arbeta i lugn och ro resten av dagen.

Med den här typen av anpassningar till varje individs förutsättningar skulle ett borttagande av skolplikten kunna leda till att fler barn fick en utbildning. Det faktum att i stort sett hundra procent av alla barn i skolpliktig ålder idag är inskrivna i skolan betyder faktiskt inte att de lär sig något. Varje år går tusentals barn ut grundskolan utan att kunna de fyra räknesätten och med synnerligen bristfälliga färdigheter då det

gäller att läsa och skriva.

Särskilt på högstadiet finns det barn som skolkar flera dagar i veckan, men det finns också en annan, betydligt vanligare, form av "skolk". Det är alla de barn som visserligen fysiskt befinner sig i skolan, men av olika anledningar är någon helt annan stans i tankarna. Kanske förbereder de sig på hur de bäst ska undvika ett gäng mobbare nästa rast, kanske oroar de sig för mamma som kom hem full igen i natt eller kanske planerar de bara kojan de skall bygga i eftermiddag. Oavsett anledning har de ingen aning om vad som händer omkring dem och den omständighet att de råkar befinna sig i ett klassrum under pågående lektion har absolut ingenting med utbildning att göra.

Privat finansiering

Kanske är de flesta med så här långt. Det verkar troligt att många barn skulle få en betydligt bättre utbildning om staten slutade lägga sig i vad de lärde sig och vid vilken tidpunkt, men många tvekar antagligen när vi kommer till den ekonomiska aspekten av en liberalisering. Utbildning kostar pengar och skolan känns alltför viktig för att något barn skulle kunna tillåtas bli utan bara för att mamma och pappa inte har råd. Därför är det nog ändå bäst att låta staten stå för finansieringen även fortsättningsvis. Alldeles bortsett från det omöjliga i att hindra politiskt inflytande över något som betalas med statliga medel finns det också andra invändningar mot detta resonemang.

Utbildning är visserligen viktigt för ett barn, men det är inte det enda viktiga. Ändå hör man ytterst sällan krav på att det skulle inrättas några särskilda matanstalter för att se till att alla barn fick tre mål mat om dagen, oavsett föräldrarnas inkomst och intresse. På samma sätt tycks de flesta vara överens om att en överväldigande majoritet av landets föräldrar klarar av att förse sina barn med både kläder och husrum.

Sanningen är nog den att med ett radikalt sänkt skattetryck skulle de allra flesta föräldrar både kunna och vilja bekosta sina egna barns skolgång. Naturligtvis har inte alla familjer samma ekonomiska förutsättningar. Några barn skulle alltid kunna välja de allra bästa skolorna, oavsett vad dessa kostade, medan andra fick nöja sig med enklare och billigare alternativ. Detta skulle dock inte innebära någon större förändring mot dagens system. De allra rikaste har alltid haft möjlighet att sätta sina barn i dyra privatskolor. Även andra familjer med inkomster över genomsnittet kan påverka barnens skolgång genom att bosätta sig i områden där de kommunala skolorna har gott rykte. Barn till föräldrar med låga inkomster är däremot hänvisade till förortsskolor, som ofta är stökiga och där de bästa lärarna sällan stannar någon längre tid.

Betalningsvilja

Det finns absolut inget som säger att resurserna till skolan skulle minska om människor själva fick bestämma hur stor del av deras inkomster som skulle gå dit. Att staten inte är mer intresserad av att betala för grundläggande utbildning än vad enskilda människor är visar siffror från 1800-talets England. 1830, då i stort sett all utbildning bekostades med privata medel gick 1 procent av landets BNP till skolan. 50 år senare, när staten tagit över stora delar av utbildningen, hade andelen ökat till 1,1 procent. Samtidigt hade medelinkomsterna stigit kraftigt och människor hade betydligt mer pengar över till annat än rent livsuppehållande konsumtion. Mycket talar för att det är på ungefär samma sätt idag.

Här i Sverige skryter vi gärna med att vi lägger ned så väldigt stora resurser på skolan, och att resurserna dessutom ökat stadigt under lång tid (med undantag för de allra senaste åren). Vi bör dock hålla i åtanke att den svenska skolan tillhandahåller en mängd tjänster som inte är direkt kopplade till undervisningen och som bedrivs på annat sätt i andra länder. Det gäller t ex skolskjutsar, skolmat, extraundervisning och läxhjälp på annat hemspråk än svenska och diverse fritidsaktiviteter, t ex gitarrspel, fotbollsturneringar eller teater. Tar man bort kostnaderna för allt detta blir nog inte den svenska skolan dyrare än i andra länder. En del av dessa saker skulle visserligen behöva betalas även om de inte längre belastade skolans konto. Barnen skulle t ex knappast klara sig utan lunch bara för att skolan inte tillhandahöll "gratis" mat. Här handlar det bara om att flytta över betalningsansvaret från kommunen till föräldrarna. Eventuella besparingar skulle åtminstone inte bli särskilt stora. I andra fall skulle kostnaderna kunna minskas rejält eller till och med tas bort helt. Invandrarfamiljer skulle kunna välja att låta barnen få hemspråkshjälp hemma eller i bekantskapskretsen och många skulle inte anse sig ha råd eller intresse att låta barnen spela instrument.

Å andra sidan skulle nog många välja att lägga ned mer pengar på barnens skolgång än vad som görs idag. Att betalningsviljan finns visas av alla de föreningar och privata företag som frodas på att sälja kunskap och undervisning till barn. Man skickar sina barn utomlands på dyra språkresor som komplement till skolans språkundervisning. Om barnen inte nöjer sig med skolans musikundervisning bekostar föräldrarna själva pianolektioner eller träning för framtida musical-artister och den senaste trenden tycks vara att låta barnen få extraundervisning i data, ofta långt innan de börjat skolan. Många familjer lägger också pengar på privatundervisning i vanliga skolämnen om barnen kommit efter eller man av någon anledning inte är nöjd med den undervisning som skolan erbjuder.

Ökat engagemang en följd

Allt det här visar att människor faktiskt är beredda att lägga ned en slant på sina barns framtid, men det visar också något annat som är minst lika viktigt; Om det bara finns en marknad för undervisning kommer det också att uppstå en mängd alternativa "produkter". Att inte ännu fler alternativ redan uppstått beror antagligen på att den som tillhandahåller utbildning för barn alltid konkurrerar med en produkt som är "gratis", dvs den kommunala skolan. Det tycks dessutom som om föräldrarna ofta är mycket engagerade i dessa aktiviteter. Om man själv väljer samt betalar för något vill man veta att man får valuta för pengarna. Detta engagemang kan bara ha goda konsekvenser för barnen såväl som för skolorna.

Hur gärna man än vill kommer det ändå att finnas familjer som inte har råd att ge sina barn en kostsam utbildning, trots minimala skatter. Men utbildning ges för att de unga ska klara sig bättre i livet, bli yrkesliv med högre lön som resultat. Det är därför möjligt att låna pengar för att finansiera skolgången, vilket de unga kan betala tillbaka i yrkesverksam ålder. Det torde heller inte vara något problem att få hjälp via ideella organisationer. Likaväl som många svenskar idag skänker pengar till skolor i Afrika skulle många säkert vilja stödja svenska skolor som tog emot gratis-elever. Många skolor skulle antagligen erbjuda stipendier, antingen för att skapa goodwill eller för att locka till sig talanger och begåvningar. I de tragiska fall då föräldrar struntar i sina barn, och därför inte ger dem utbildning, borde det vara möjligt att juridiskt ta ifrån dem rätten att vara föräldrar, på precis samma sätt som om de struntat i att ge sina barn mat.

På det hela taget kommer barnen att få minst lika bra och ofta mycket bättre

utbildning om vi flyttar ansvaret för barnens skolgång från staten till familjerna. Somliga familjer skulle kanske välja att ge sina barn en utbildning som vi andra inte skulle förstå eller tycka om, men det är just det som frihet innebär.

Sammanfattningsvis

Vi kan alltså konstatera att barn lär sig saker därför att de är barn, inte därför att kommunen tillhandahåller skolor. Däremot kan barn lära sig mer och bättre om de får hjälp utifrån sina egna förutsättningar. Dessa förutsättningar skiljer sig väldigt mycket från barn till barn och det är därför omöjligt att tillgodose allas behov inom ramen för skolplikten. Ett borttagande av skolplikten skulle också leda till fler alternativ och ett större engagemang bland både föräldrar och lärare. Dessutom är pliktskolan ett så effektivt instrument i händerna på politiker som vill forma ett folk efter sin egen vilja att vi inte kan avskaffa den en minut för tidigt.

Av: Sophia Barthelson, som är lärarinna i engelska och tyska.

Copyright © 1997-2002 Marknadskraften. All Rights Reserved.

DESIGN AV
MAGIA